

ارائه مدل فرایندنگر بروز پرخاشگری و چارچوب کنترل آن در تماشاگران فوتبال

شهرام شفیعی^{*} – صلاح دستوم^۲ – حسن عبدالی^۳ – حکیمه افروزه^۴

۱. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران ۲. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران ۳. دانشآموخته کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۲/۰۸ ، تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۴/۲۰)

چکیده

هدف از این پژوهش تحلیل و مدلسازی رویه‌های زمینه‌ساز و پیشگیر پرخاشگری تماشاگران در استادیوم‌های فوتبال کشور است. رویکرد غالب روش تحقیق از نوع همبستگی بود. از ۵۹۵۵ تماشاگر از تمامی تیم‌های لیگ برتری نظرخواهی شد (در اواسط نیم‌فصل دوم ۹۳-۹۴). ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته شامل چهار متغیر اصلی مدیریتی، عملکردی، زمینه‌ای و پرخاشگری بود (۶۴ سؤال) بود. ساخت پرسشنامه براساس مطالعه کتابخانه‌ای و مصاحبه با متخصصان صورت گرفت. روابی آن نیز از طریق نظر متخصصان (۱۲ نفر) و تحلیل عاملی (شاخص برازش) و پایابی آن از طریق آلفای کرونباخ (۰/۹۱) مطلوب ارزیابی شد. به منظور تحلیل یافته‌ها از آزمون فربیدمن (نرم‌افزار SPSS)، مدل‌سازی معادلات ساختاری (نرم‌افزار Amos) و تحلیل مفهومی (الگو سیستمی) استفاده شد. تحلیل مسیر روابط بین متغیرها نشان داد که روابیه مدیریتی به ترتیب با ضرایب ۰/۷۴، ۰/۶۶ و ۰/۵۵ بر روابیه عملکردی، روابیه زمینه‌ای و بروز پرخاشگری اثر معناداری دارد. همچنین اثر روابیه زمینه‌ای بر روابیه عملکرد و بروز پرخاشگری به ترتیب با ضرایب ۰/۸۸ و ۰/۷۱ معنادار به دست آمد. با توجه به یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود سیستم‌های کنترل پرخاشگری تماشاگران در رویدادهای فوتبال نسبت به زمینه‌های رفتاری توجه پیامندنگر، به زمینه عملکردی توجه فرایندنگر و به زمینه مدیریتی توجه پیشاپندهای داشته باشند.

واژه‌های کلیدی

تماشاگران فوتبال، چارچوب مفهومی، علل پرخاشگری، کنترل پرخاشگری، مدیریت جمعیت.

مقدمه

بازتابی یا کلامی و فیزیکی تجلی می‌یابد و از سوی افراد حاضر و شرکت‌کننده در رویدادهای ورزشی در قبال سایر بازیکنان، تماشاگران، مریبان، مقامات ورزشی، عامه مردم و اموال صورت می‌گیرد (۵).

در ادبیات نظری موضوع، الگوهای مختلفی برای تبیین خشونت و پرخاشگری مطرح شده‌اند. اما اگرچه تئوری‌های مختلف قابلیت بررسی در این زمینه را دارند، در این منظرها سه نوع الگوی زیست‌شناسی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی بیشترین قابلیت را برای تحلیل و تبیین سازه‌های پرخاشگری داشته‌اند (۶، ۴).

الگوی زیست‌شناختی قدیمی‌ترین و شناخته‌شده‌ترین تحلیل عمل پرخاشگری، معطوف به این نگرش است که انسان از نظر ماهیت زیست‌شناسی برای پرخاشگری برنامه‌ریزی شده است و پرخاشگری و خشونت بخشی از ماهیت و طبیعت ذاتی و فطری وی را تشکیل می‌دهد. الگوی روان‌شناختی پارادایم دیگری است که محور اصلی خود را در تبیین موضوع مذکور به جنبه‌های روانی معطوف می‌کند (۹). در دیدگاه جامعه‌شناسی نیز، پرخاشگری و خشونت، رفتار و کنش اجتماعی‌ای است که از طریق فرایندهای اجتماعی، تولید، بازتولید و توسط فرد فرا گرفته می‌شود و رفتار به عنوان مسئله‌ای که از محیط یادگیری فرد سرچشمه می‌گیرد، از طریق مدل‌ها و تقویت رفتار به وسیله پاداش و تنبیه ایجاد می‌شود (۱۱، ۴).

در کنار توجه به علل و رویه‌های زمینه‌ساز پرخاشگری، توجه به چارچوب‌های پیشگیری و کنترل آن ضرورت دارد. نظارت و کنترل کلیه اقدام‌هایی را در بر می‌گیرد که مدیریت انتظامی برای جلوگیری از وقوع اقدامات تخریبی توسط افراد تماشاگر نما به اجرا درمی‌آوردند. این اقدامات به انواع اقناع یا اجبار؛ محسوس یا نامحسوس؛ رسمی یا غیررسمی؛ فیزیکی یا الکترونیکی، مثبت یا منفی؛ کیفری یا غیرکیفری تقسیم می‌شوند (۱).

شوahد رسانه‌ای و گزارش‌های علمی از وضعیت پرخاشگری در فوتبال ایران نشان‌دهنده چالشی بزرگ از وجود پویایی و عمق زیاد در سازه‌های رفتاری منفی تماشاگران حاضر در درون و بیرون استادیوم‌هاست و از جمله دغدغه‌هایی است که همواره در محافل مختلف به آن پرداخته می‌شود. این شواهد حاکی از آن‌اند که عوامل زمینه‌ساز پرخاشگری متنوع اما دارای ارتباط پیچیده‌ای با هم هستند (۱۸). با وجود بروز همیشگی این رفتارها در استادیوم‌ها و حضور جمعیت چندهزار نفری در ورزشگاه‌ها، نیاز به مدیریت، برنامه‌ریزی دقیق و اجرای عملیات مناسب وجود دارد. این اقدامات نیازمند وجود اطلاعات پیش‌نیاز و مناسب است. در همین زمینه مطالعات علوم اجتماعی باید شیوه‌ها و اصولی مناسبی را در این زمینه ارائه کنند.

فوتبال مظهر قدرت ملت‌ها در عرصه‌های بین‌المللی است و استادیوم‌ها به عرصه رقابت سیاسی و به عنوان نماد فرهنگی اجتماعی هر کشور و شهری تغییر چهره داده است (۱۲). با توجه به اینکه در هر رقابتی زمینه تعارض و به‌تبع آن پرخاشگری وجود دارد، بنابراین پرخاشگری جزیی از رفتارهای نامطلوبی است که در بیشتر جوامع بشری مشاهده می‌شود و به عنوان یک پدیده اجتماعی، محصول نظام اجتماعی و مناسبات حاکم بر همان جامعه است. خشونت مفهومی گستردۀ دارد و به سختی می‌توان آن را صرفاً در یک بعد تعریف کرد (۱۱)؛ اما به‌طور مشخص، پرخاشگری رفتار هدفداری است که به منظور تحقیر یا کوچک کردن شخصیت دیگران یا آسیب رساندن به آنها صورت می‌گیرد (۲۲). پرخاشگری در عرصه فعالیت‌های ورزشی به شکل ابزاری و

۱. Violence

عمده تحقیقات حوزه پرخاشگری در داخل کشور به بررسی علل و عوامل پرخاشگری از منظرهای مختلف پرداخته‌اند که جدیدترین، مهم‌ترین و مرتبط‌ترین تحقیقات به صورت زیر مرور شده است. غلامی و حیدری- نژاد (۱۳۹۴) عوامل ایمنی و بهداشتی، داوری، پوشش و برگزاری؛ و وثوقی و خسروی نژاد (۱۳۸۸) متغیرهایی فرهنگی و اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری معرفی کردند (۱۰، ۱۴). عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۳) نیز گزارش کردند که بین متغیرهای یادگیری پرخاشگری و تحریک رسانه‌های جمعی با هر دو بعد فیزیکی و روانی پرخاشگری تماشاگران همبستگی مستقیم و معنادار وجود دارد (۹). قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) دریافتند که متغیرهای چالش‌های روانی خانواده و گروه همسالان، فیلم‌های خشونت‌آمیز، کنترل پلیس، تحریک مطبوعات با متغیرهای پرخاشگری رابطه معناداری دارند (۱۲). محمد‌کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) نشان دادند که از بین متغیرهای گوناگون اثرگذار بر خشونت تماشاگران، سن، تحصیلات و وضعیت اقتصادی- اجتماعی، رابطه معکوس معنادار و عوامل محیطی رابطه مستقیم معنادار با بروز خشونت دارد (۱۳). جان‌بزرگی و همکاران (۱۳۸۹) عنوان کردند که از میان رویکردهای مختلف کنترل پرخاشگری، اقدامات روانی و نامحسوس بیشترین میزان تأثیر را دارند (۳).

در تحقیقات خارج از کشور ابعاد بیشتری از پرخاشگری مورد توجه بوده است. کوراکیس^۱ (۲۰۰۴)، دوناهو و همکاران^۲ (۲۰۰۹) و گرنچ و کر^۳ (۲۰۱۰) به این نتیجه رسیدند که جنجال‌سازی مطبوعات، رفتار ناشایست بازیکنان و مربیان و داوران و عکس‌العمل‌های پلیس مهم‌ترین عوامل پرخاشگری و خشونت تماشاگران هستند.

۱. Courakis

۲. Donahue, Rip & Vallerand

۳. Grange & Kerr

در رویکرد اجبار افراد از طریق سیستم حقوقی و تنبیه و در اقناع از طریق تبلیغ، پاداش و تقدیر مجاب یا وادر به پذیرش هنجارهای اجتماعی می‌شوند (۷). کنترل رسمی و غیررسمی بر میزان به کار گرفتن عنصر حقوقی و قانونی کنترل اجتماعی تأکید دارند. کنترل مثبت و منفی حاکی از نحوه استفاده از سازوکارهای تشویق و تنبیه است. کنترل محسوس و نامحسوس بر نحوه حضور و نقش پلیس در رویداد و حضور در میان توده تماشاگران اشاره دارد. کنترل کیفری و غیرکیفری به میزان توجه به جنبه اجتماعی در مقابل جنبه حقوقی اشاره دارد (۳).

کنترل پرخاشگری تماشاگران بیش از آنکه از طریق سیستم‌های کنترلی قابل مهار باشد، از طریق سیستم‌های فرهنگ‌سازی قابل پیشگیری است. سیستم فرهنگ‌سازی، عملیات برنامه‌ریزی‌شده‌ای است که به‌واسطه ارسال اطلاعات در پی تأثیر بر هیجانات، باورها، نگرش‌ها، انگیزه‌ها و رفتار مخاطبان است که نوعی یادگیری است (۲). فرهنگ و فرهنگ‌سازی پیچیدگی‌های بسیاری دارد، به‌طوری‌که هر فرهنگی، ارزشی و مطلوب نیست و لازم است فرهنگ‌سازی مثبت و فرهنگ ارزشی از فرهنگ-سازی منفی و فرهنگ غیرارزشی تفکیک شود (۸). محیط ورزش همواره مستعد بروز رفتارهای نابهنجار بوده و نیازمند فرهنگ‌سازی و اصلاح دائمی در سازه‌های رفتاری مشارکت‌کنندگان به‌ویژه در محیط ورزشگاه‌هاست. کارکرد اصلی فرهنگ‌سازی در محیط ورزش این است که آستانه تحمل مشارکت‌کنندگان افزایش یابد و خشونت بروز نکند. برای فرهنگ‌سازی مناسب در این زمینه لازم است به ظرفیت‌ها و امکانات و فلسفه ایجادی رویدادها و رقابت‌های ورزشی، اطلاع‌رسانی کامل، آموزش اخلاقی، ترویج ورزش در فرهنگ‌سراها، افزایش آگاهی و دانش مردم در زمینه فرهنگ مشارکت ورزشی و برنامه‌های تحکیم اجتماعی در رویدادهای ورزشی توجه شود (۸، ۳).

نشان دادند که روابط معناداری میان گروههای خاصی از تماشاگر ورزش و سلامت جامعه وجود دارد (۱۹).

مرور تحقیقات نشان می‌دهد که عوامل بسیاری می‌توانند در بروز ناهنجاری در میان تماشاگران نقش ایفا کنند. با توجه به اهمیت موضوع پرخاشگری در ورزش و فوتبال نیاز مستمر به پایش و رصد رفتارهای تماشاگران وجود دارد که مطالعات قبلی نیز به آن همت گمارده‌اند. حجم پژوهش‌های انجام‌گرفته درباره موضوع پرخاشگری تماشاگران در ورزش بیانگر پیچیدگی مکانیزم‌های مربوط به بروز چنین رفتارهایی است. مطالعات خارجی از منظرهای بسیاری پرخاشگری تماشاگران را تحلیل و تفسیر کرده‌اند، اما به دلیل تفاوت‌های عمدی بین نظامهای اجتماعی کشورهای مختلف، یافته‌های علمی در این حیطه از جهان‌شمولی قابل اکتفایی برای فرهنگ‌های مختلف برخوردار نیستند و انجام مطالعات میان‌فرهنگی ضرورت بسیاری دارد (۲۳). در همین زمینه مطالعات داخلی با وجود آشکار ساختن بسیاری از متغیرها و عوامل اثرگذار بر پرخاشگری تماشاگران از دیدگاه مختلف، تاکنون چارچوب‌های نظری جامعی در ورزش کشور مبتنی بر رویکرد مدل‌سازی و الگو سیستمی ارائه نداده‌اند و منظرهای مختلف به خوبی تفکیک و بررسی نشده‌اند؛ بنابراین نیاز به درک جامعی در زمینه مدیریت پرخاشگری وجود دارد که این پژوهش بر آن متمرکز است.

از طرف دیگر، باید گفت که بدنه اصلی دانش در علوم رفتاری و اجتماعی ورزش بر پایه مدل‌های شناسایی شده مناسب و نه یافته‌های جزئی و پراکنده قرار دارد، زیرا داده‌ها در قالب مدل می‌توانند کشف، تبیین و تفسیر شوند (۱۱، ۶). مدل‌سازی نمی‌تواند روابط پدیده‌های اجتماعی را به طور کامل توضیح دهد، اما درک مکانیسم‌های اساسی آن را آسان‌تر می‌کند. هدف از مدل‌سازی‌های

(۱۵-۱۷). استون^۱ (۲۰۰۶) گزارش کرد که رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری مهم‌ترین اثر را دارد (۲۲). مارک و استون^۲ (۲۰۰۵) نشان دادند که تفاوت عمدی بین الگوی پرخاشگری تماشاگران راگبی در بازی‌های خانگی و دور از خانه وجود دارد، اما این تفاوت در نیمة اول یا دوم بازی و سایر موقعیت‌های مختلف بازی (برد و باخت) وجود ندارد (۱۹). همچنین سیمون و جاناتان^۳ (۲۰۰۷) نشان دادند که بین میزان پرخاشگری قبل و بعد از بازی تماشاگران تیم‌های برنده و بازنده تفاوت معناداری وجود دارد (۲۱). اسپیج^۴ (۲۰۱۴) در تحلیل خشونت افراد در ورزش نشان داد که خشونت ناشی از فعل و انفعال پویا بین عوامل ساختاری فردی، بین‌فردی، موقعیتی، اجتماعی زیست‌محیطی و اجتماعی است (۲۴). کویان چوگلا، گوکتاش و دمیر^۵ (۲۰۱۵) در بررسی اثر ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر گرایش تماشاگران فوتبال به خشونت نشان دادند که علل اصلی گرایش‌های خشونت‌آمیز طرفداران قبل از بازی مربوط به وقایع گذشته و انتشارات رسانه‌ای؛ در طول و پس از بازی مربوط به اشتباہ داوران و رفتارهای منفی حریف است (۲۱). سلندر و کاشمور^۶ (۲۰۱۵) در ارزیابی سیستم کنترل خشونت در فوتبال بریتانیا نشان دادند که تغییر استراتژی پلیس، ممنوعیت سفارش‌ها، ممنوعیت الكل، قیمت بلیت بالاتر، و دوربین مداربسته از سال ۱۹۸۰ تقریباً میزان پرخاشگری را به نصف کاهش داده است (۱۵). اینو و همکاران^۷ (۲۰۱۵) در بررسی ۱۳۵ مطالعه تجربی تعامل تماشاگر ورزش و سلامت جامعه

۱. Stone

۲. Marc & Steven

۳. Simon & Jonathan

۴. Spaaij

۵. Koyuncuoglu, Goktas & Demir

۶. Cleland & Cashmore

۷. Inoue, Berg & Chelladurai

براساس میانگین تماشاگران آن در لیگ انجام گرفت (جدول ۱). به گونه‌ای که پس از برآورد میانگین تعداد تماشاگران هر تیم در بازی‌های خانگی (گزارش‌های فدراسیون فوتبال) براساس جدول مورگان نمونه مناسب هر تیم انتخاب شد. از آنجا که این پژوهش بر تعییم‌پذیری بالا تأکید داشت، نمونه‌گیری انجام‌گرفته سطح بسیار بیشتری از تعداد قابل کفايت در جدول مورگان را پوشش داد. مبانی انتخاب تعداد نمونه از هر تیم نسبت آن در نمونه کلی بود و برای تیم‌ها به جای نمونه‌گیری جداگانه از نمونه‌گیری کلی استفاده شد، زیرا هدف تبیین ساخت نظری پرخاشگری در این پژوهش بود و مقایسه بین تیم‌ها مدنظر نبود. توزیع پرسشنامه در ورزشگاه‌های گیلان و تهران توسط محقق و سایر شهرستان‌ها توسط دوستان رابط و دانشجو انجام گرفت. پیش از شروع بازی در سکوی تماشاگران پرسشنامه به صورت تصادفی در اختیار تعداد مشخصی از تماشاگران قرار می‌گرفت و سپس جمع‌آوری می‌شد. زمان توزیع پرسشنامه‌ها در نیم‌فصل دوم بود. مبنای پر کردن پرسشنامه‌ها بازی‌های مهم و پرتماشاگر مانند دربی تهران بود.

رفتاری و تحلیل رفتار اقدام به نوع ویژه‌ای رفتارشناسی اجتماعی است تا با اتکا به فنون و صورت‌بندی متغیرها و سازه‌ها، بتوان مدل‌های انسان‌محور با قابلیت تحلیلی مناسب ارائه کرد (۱۱، ۴). یکی از دلایل عمدۀ ناکارایی برنامه‌های فعلی و جزیره‌ای عمل کردن در حوزه مدیریت رفتار تماشاگران نبود مدل‌های جامع و نظاممند است. فقدان الگوهای علمی قابل اتکا و دارای مصاديق عینی در مدیریت جمعیت مربوط به حوزه ورزش، محقق را بر آن داشت تا براساس ادراک تماشاگران، مدل ساختاری و کیفی رویه‌های زمینه‌ساز و چارچوب مفهومی رویه‌های پیشگیر برای پرخاشگری تماشاگران فوتبال کشور را ارائه دهد.

روش تحقیق

رویکرد غالب روش تحقیق از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه تماشاگران حاضر در استادیوم‌های لیگ برتر فوتبال ایران بودند (فصل ۹۴-۹۳). از نمونه آماری به تعداد ۵۹۵۵ تماشاگر از تمامی تیم‌های لیگ برتری در اواسط نیم‌فصل دوم نظرخواهی شد. نمونه‌گیری به صورت جداگانه برای همه تیم‌ها و

جدول ۱. توزیع نمونه آماری براساس تیم‌های لیگ برتر

نام	تیم	نمونه انتخابی							
		استقلال	فولاد	نفت	گسترش	تراکتورسازی	ذوب‌آهن	سپاهان	استقلال
سایپا	استقلال خوزستان	غدیر اهواز	تحتی تهران	یادگار امام تبریز	فولادشهر اصفهان	آزادی	تهران		
دستگردی		۲۰۰	۹۰۰	۲۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۵۰۰		
پیکان	تیم	مسجدسلیمان	ملوان	راه‌آهن	پدیده	صبا			
شهرداری تهران	ورزشگاه	-	تختی ازولی	اکباتان تهران	ثامن‌الائمه	یادگار امام قم			
۹۵	نمونه انتخابی	-	۳۰۰	۲۰۰	۴۰۰	۲۰۰			

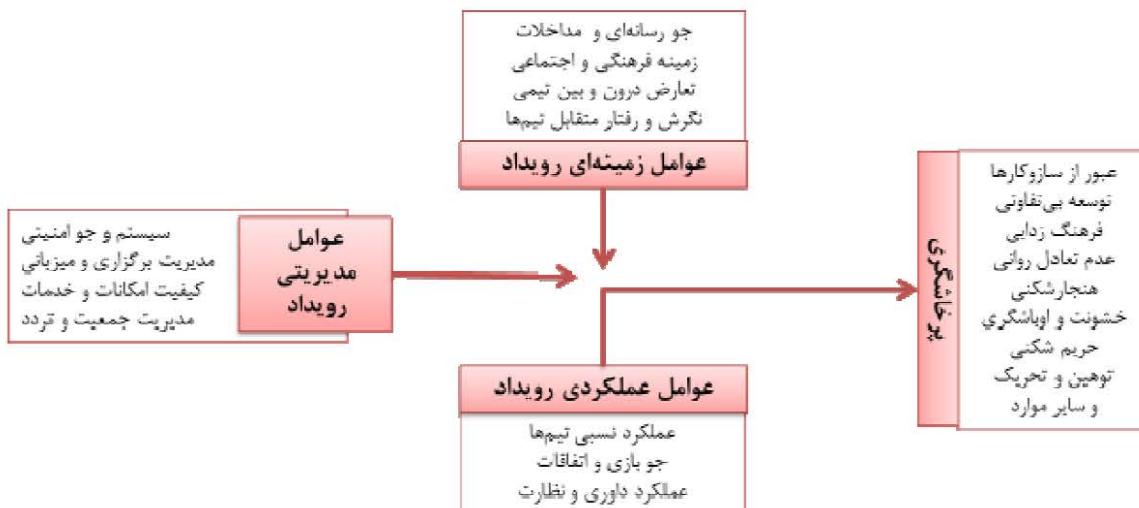
پرسشنامه محقق‌ساخته در دو بخش ویژگی‌های جمعیت-شناختی و سؤالات تخصصی تنظیم، توزیع، جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر شد. این ابزار شامل سه رویه مدیریتی (۴ بُعد)، عملکردی (۳ بُعد)، زمینه‌ای (۴ بُعد) و بهره‌مند سازه-

ابزار پژوهش شامل مطالعه کتابخانه‌ای، مصاحبه و پرسشنامه بود. با توجه به محتوای کمی و کیفی مدل‌های تدوین شده در مراحل مختلف به منابع گوناگون (علمی، متخصصان و تماشاگران) مراجعه شد. ابزار اصلی پژوهش،

اول یک مطالعه مقدماتی (راهنما) روی ۴۰ نمونه از جامعه انجام گرفت و با استفاده از روش آماری آلفای کرونباخ، پایایی عامل‌ها و متغیرها تأیید شد ($\alpha = 0.89$). آلفای کل مرحله مقدماتی). در نهایت روابی ابزار از طریق نظر متخصصان (روابی صوری: ۱۲ نفر) و تحلیل عاملی (روابی سازه: برازش) و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ($\alpha = 0.91$) آلفای کل مرحله نهایی) مطلوب ارزیابی شد.

براساس مبانی نظری، مطالعات قبلی و مصاحبه لازم با متخصصان مدل مفهومی پژوهش به صورت زیر (شکل ۱) تدوین شد. پیش‌فرض مدل این است که پرخاشگری حاصل تعامل پویا و برایند بین سه عوامل مختلف در سه رویه عملکردی، مدیریتی و زمینه‌ای است.

پرخاشگری بود (۶۴ سؤال). در تدوین پرسشنامه ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای، خلاً موجود در داشت قبلی (مدل پرخاشگری تماشاگران فوتبال در ایران) و چارچوب آن پرخاشگری شناسایی و سپس با استفاده از مصاحبه اکتشافی ساختارمند با متخصصان تکمیل و تنظیم شد. عامل‌ها، ابعاد و گویه‌های اولیه با بررسی مبانی و پیشینه از طریق مطالعه اسناد، کتاب‌ها و مقالات شامل منابع داخلی و خارجی متغیرها و شاخص‌های مربوط به جامعه‌شناسی خشونت و مدیریت جمعیت در ورزش شناسایی و انتخاب شدند. برای بررسی متغیرهای شناسایی شده و اکتشافی بیشتر در زمینه پژوهش از مصاحبه‌های اکتشافی نیمه‌هدايت‌شده استفاده شد. بهمنظور تعیین پایایی (اعتماد و میزان همگوئی درونی پرسشنامه‌ها) در مرتبه

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش)

سازه‌های شناسایی شده براساس مطالعه کیفی (کتابخانه‌ای و تجربی / مصاحبه) در جدول ۲ شناسایی و دسته‌بندی شده‌اند.

جدول ۲. مفهومشناسی سازه‌های پژوهش (۱۱، ۶، ۳)

متغیر	بعاد	مفاهیم
رویه	سیستم و جو امنیتی	موارد مربوط به اثر سیستم‌های امنیتی، حضور نیروهای پلیس و نحوه برخورد آنها
مدیریتی	مدیریت برگزاری و میزبانی بلیت‌فروشی	تبیعیض مدیریت برای تیم‌ها، شرایط جوی، تقویم برگزاری مسابقات و روزهای هفتة، وضعیت
رویداد	کیفیت امکانات و خدمات	موارد مربوط به اثر سیستم‌های ورود و خروج تماشاگران، کنترل آنها، زمان جابه‌جایی و ازدحام
مدیریت جمعیت و تردد	مدیریت جمعیت و تردد	موارد مربوط به فضاهای ورود و خروج، امکانات و خدمات رفاهی و بهداشتی، جایگاه تماشاچیان
رویه	عملکرد نسبی تیم‌ها	موارد مربوط به عملکرد داوری در؛ مدیریت بازی، نحوه قضاوت بهخصوص در صحنه‌های حساس، اشتباهات و ...
عملکردی	جو بازی و اتفاقات	رفار مربیان، رویکردهای لیدرها، تنفس مصاحبه‌های قبل از بازی
رویداد	عملکرد داوری و نظارت	عملکرد تیم در طول فصل، جایگاه‌های تیم در جدول نسبت به جایگاه مورد انتظار، عملکرد باشگاه، عملکرد فردی بازیکنان
رویه	جو رسانه‌ای و مداخلات	موارد مربوط به اثر رسانه‌ها، نحوه پوشش خبری و تحلیل بازی‌ها و پرداختن به حاشیه‌ها
زمینه‌ای	زمینه‌فرهنگی و اجتماعی	سطح رفاهی و اقتصادی تماشاگران، سطح فرهنگی و اجتماعی، اتفاقات قبلی، ویژگی تگرشی و رفتاری منفی فردی، ...
رویداد	تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها	تعصب تماشاگران، سابقه نزاع و تعارض بین دو تیم، تبادلات جنجالی بین دو تیم
پرخاشگری	نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها نتیجه؛ و...	حساسیت مسابقه، خشونت بازی، تحریک تماشاگران، اتلاف وقت حریف، تعارض‌ها، ناعادلانه جلوه دادن
تعارض قومیتی، عبور از سازوکارها، فناوری جنایی، دگرگونی ارزش‌ها، توسعه بی‌تفاوتی، فرهنگ‌زادایی، عدم تعادل روانی، هنجارشکنی، تضعیف اعتماد، خشونت و امواشگری، حریم‌شکنی، تقویت زیاده‌خواهی، توہین و تحریک، توجیه نگرش منفی	از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف به منظور بررسی	

مفهومی و ترسیم مدل نهایی استفاده شد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

مشخصات مربوط نمونه آماری در جدول ۳ آورده شده است. در این تحقیق، ۵۹۵۵ نفر شرکت داشتند که بیشتر آنها در رده سنی نوجوان و جوان بودند، مقطع تحصیلی آنها دیپلم، شغلشان آزاد و مجرد بودند.

طبیعی بودن توزیع داده‌های تحقیق استفاده شد که نتایج آن نشان داد تمامی متغیرها به جز جو بازی و اتفاقات و جو رسانه‌ای و مداخلات توزیع غیرطبیعی دارند ($P < 0.05$). به همین دلیل آزمون فریدمن برای بررسی معناداری تفاوت بین اولویت متغیرها انتخاب شد (نرم‌افزار SPSS). از روش مدل معادلات ساختاری (Amos) نیز برای آزمون مدل

جدول ۳. توصیف مشخصات نمونه آماری پژوهش

سن	میانگین	تحصیلات	شغل	تأهل
۲۵/۰۳	۴۵۳۲	فراوانی	مؤلفه	فراآنی
۵/۴۲	۷۶/۱۰	درصد	فراآنی	دراصد
۶۱	۲۳/۹۰	دراصد	دراصد	دراصد
۲۰	۱۴۲۳	دیپلم	دیپلم	متاهل
۵۶	۵۹۵۵	لیسانس	فوق دیپلم	شغل رسمی
۱۶۴	۲/۷۵	فوق لیسانس	۱۴/۵۴	۱۳۶۶
۱۴۲۳	۲۲/۹۴	و بالاتر	۳۸/۵۰	آزاد یا سایر
۶۱	۲۱۳۰		۳۵/۷۷	۲۲۹۳
۲۰	۲۷۹۵		۴۶/۹۳	دانش آموز /
۵۶	۴۵۳۲		۳۸/۵۶	دانشجو
۲۵/۰۳	۷۶/۱۰		۲۲۹۶	۲۲۹۶

مدیریت جمیعت بیشترین و امکانات و خدمات کمترین میزان اهمیت؛ در رویه عملکردی ابعاد عملکرد نسبی بیشترین و عملکرد داوری و نظارت کمترین اهمیت‌ترین و در رویه زمینه‌ای ابعاد جو رسانه‌ای و مداخلات بیشترین و نگرش و رفتار متقابل بین تیم‌ها کم‌اهمیت‌ترین متغیرها شناسایی و مشاهده شدند (جدول ۴).

با توجه به نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف (توزیع بیشتر متغیرها غیرطبیعی بود) به منظور اولویت‌بندی ابعاد مربوط به رویه‌های زمینه‌ساز بروز پرخاشگری از آزمون فریدمن استفاده شد.

براساس تحلیل انجام‌گرفته تفاوت بین ابعاد مربوط به رویه‌های عملکردی و مدیریتی معنادار اما برای رویه زمینه‌ای معنادار نیست. در رویه مدیریتی رویداد ابعاد

جدول ۴. آزمون معناداری تفاوت بین اهمیت رویه‌های زمینه‌ساز پرخاشگری (آزمون فریدمن)

متغیر	اعداد	میانگین استاندارد	انحراف رتبه	میانگین رتبه	درجه آزادی	معناداری
رویه مدیریتی $(2/442 \pm 0/364)$	مدیریت جمیعت و تردد	۰/۷۰۰	۲/۴۳۲	۲/۵۷	۳	۰/۰۱
	مدیریت برگزاری و میزبانی	۰/۶۱۹	۲/۴۱۶	۲/۵۶	۳	۰/۰۱
	سیستم و جوامنیتی	۰/۶۷۹	۲/۳۸۳	۲/۵۰	۳	۰/۰۱
	کیفیت امکانات و خدمات	۰/۷۸۰	۲/۳۳۳	۲/۳۸	۳	۰/۰۱
رویه عملکردی $(2/408 \pm 0/378)$	عملکرد داوری و نظارت	۰/۶۰۶	۲/۴۲۹	۱/۹۸	۲	۰/۰۲۳
	عملکرد نسبی تیم‌ها	۰/۶۷۰	۲/۴۰۷	۲/۰۳	۲	۰/۰۲۳
	جو بازی و اتفاقات	۰/۶۰۸	۲/۳۹۷	۱/۹۹	۲	۰/۰۲۳
	جو رسانه‌ای و مداخلات	۰/۷۱۱	۲/۴۶۷	۲/۵۳	۲	۰/۰۲۳
رویه زمینه‌ای $(2/391 \pm 0/356)$	تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها	۰/۷۸۷	۲/۴۴۶	۲/۵۰	۳	۰/۲۴۹
	نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها	۰/۶۷۹	۲/۴۲۹	۲/۴۸	۳	۰/۲۴۹
	زمینه فرهنگی و اجتماعی	۰/۶۱۶	۲/۴۲۶	۲/۴۹	۳	۰/۲۴۹

مدل نهایی متغیرهای پژوهش: در ادامه، تأثیرات بین متغیرهای اصلی تحقیق در مدل، براساس نتایج بررسی شده است (جدول ۵ و شکل ۲). تمامی متغیرهای پژوهش در حضور هم و در قالب مدل کلی و اصلی اثرباری شدند که برایند میزان اثرگذاری آنها به صورت شکل ۲ است. شایان ذکر است تفاوت‌های زیادی بین میزان و نحوه اثرگذاری متغیرها به صورت روابط تکی و خطی نسبت به روابط چندگانه موجود است. بسیاری از متغیرها با وجود اثرگذاری بالا در حضور سایر متغیرها تأثیر بالای خود را از دست می‌دهند.

تحلیل عاملی تأییدی: مدل اصلی پژوهش دارای سه مدل اندازه‌گیری اصلی شامل رویه زمینه‌ای، رویه عملکردی و رویه مدیریتی است. این مدل‌ها، سه مدل تحلیل عاملی تأییدی هستند که حمایت داده‌های نمونه‌ها از آنها، راه را برای آزمون مدل‌های ساختاری هموار می‌سازد. نتایج نشان داد که تمامی گویه‌های مربوط به ابعاد هر یک از رویه‌های زمینه‌ساز پرخاشگری در تحلیل عاملی تأییدی در سطح $0/05$ معنادار بودند که معناداری ضرایب رگرسیونی (بار عاملی) نشان‌دهنده روایی سازه متغیرهای موجود در مدل است.

جدول ۵. ضرایب رگرسیونی متغیرها در مدل ساختاری نهایی پژوهش

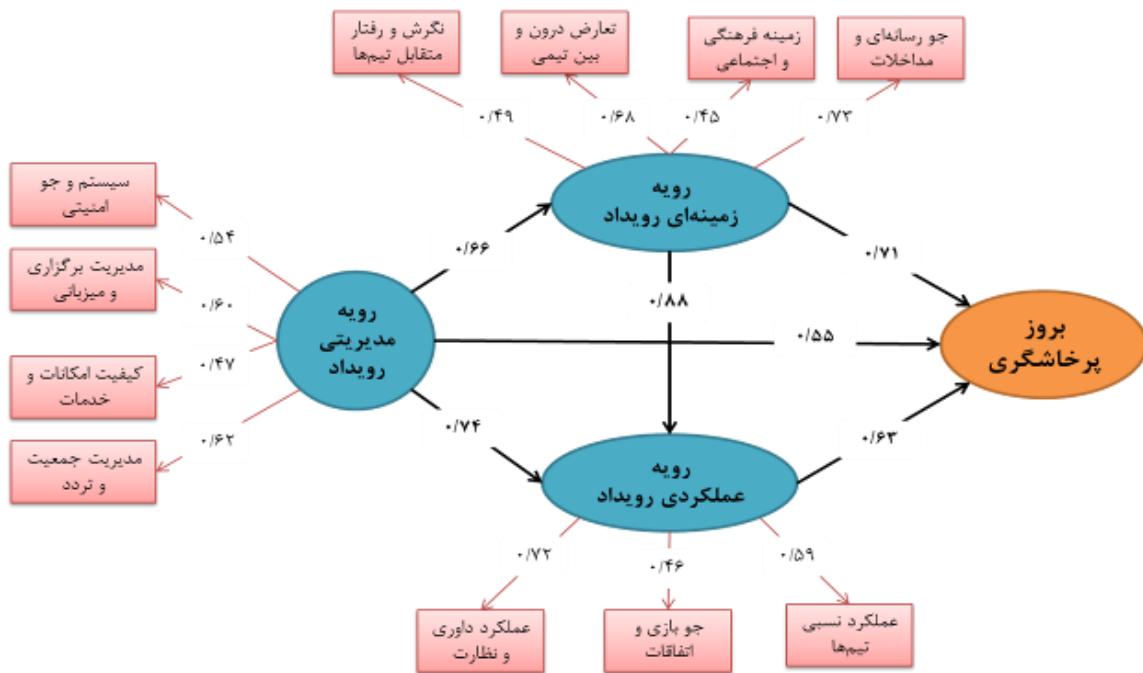
متغیر	ابعاد	S.E.	C.R.	معناداری	ضرایب رگرسیونی استاندارد
عملکردی	عملکرد تیم	<---	۰/۵۹۱	۰/۰۵	۰/۵۹۱
عملکردی	جو بازی	<---	۰/۴۶۴	۰/۰۱	۱۰/۶۵۹
عملکردی	عملکرد داوری	<---	۰/۷۱۹	۰/۰۱	۱۱/۴۱۱
مدیریتی	جو امنیتی	<---	۰/۵۴۲	۰/۰۱	
مدیریتی	مدیریت جمعیت	<---	۰/۶۱۸	۰/۰۱	۱۱/۵۵۱
مدیریتی	امکانات و خدمات	<---	۰/۴۷۱	۰/۰۵	۹/۰۸۴
مدیریتی	وضعیت برگزاری	<---	۰/۶۰۳	۰/۰۱	۹/۷۵۵
زمینه‌ای	زمینه اجتماعی	<---	۰/۴۴۷	۰/۰۵	
زمینه‌ای	رفتار تیم‌ها	<---	۰/۴۹۳	۰/۰۱	۹/۸۱۴
زمینه‌ای	جو رسانه‌ای	<---	۰/۷۳۴	۰/۰۱	۱۰/۶۲۵
زمینه‌ای	تعارض تیم‌ها	<---	۰/۶۸۳	۰/۰۱	۱۰/۲۲۸
عملکردی	پرخاشگری	<---	۰/۶۳۵	۰/۰۱	
مدیریتی	پرخاشگری	<---	۰/۵۵۲	۰/۰۱	۹/۸۴۷
زمینه‌ای	پرخاشگری	<---	۰/۷۱۴	۰/۰۱	۱۱/۳۶۹
مدیریتی	عملکردی	<---	۰/۷۴۶	۰/۰۱	۵/۹۸۸
مدیریتی	زمینه‌ای	<---	۰/۶۶۴	۰/۰۱	۲/۸۱۴
زمینه‌ای	عملکردی	<---	۰/۸۸۳	۰/۰۱	۶/۳۹۰
شاخص			P	CMIN/DF	RMR
مقادیر			۰/۰۰۱	۲/۲۷۷	۰/۰۴۸
				۰/۹۰۶	۰/۸۹۲
				۰/۹۱۷	۰/۹۲۲
				۰/۹۱۷	۰/۹۱۷
				۰/۰۶۴	

در رویه زمینه‌ای رویداد نیز ابعاد جو رسانه‌ای و مداخلات، تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها، نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها و زمینه فرهنگی و اجتماعی $۰/۷۳۴$ ، $۰/۶۸۳$ ، $۰/۴۹۳$ و $۰/۴۴۷$ تبیین کننده‌اند.

براساس تحلیل مسیر انجام‌گرفته رویه مدیریتی رویداد به ترتیب با ضرایب $۰/۷۴$ ، $۰/۶۶$ و $۰/۵۵$ بر رویه عملکردی، رویه زمینه‌ای و بروز پرخاشگری اثرگذار است. همچنین رویه زمینه‌ای به ترتیب با ضرایب اثر $۰/۸۸$ و $۰/۷۱$ بر رویه عملکرد و بروز پرخاشگری اثرگذار است. در نهایت نیز رویه عملکردی رویداد با ضریب اثر $۰/۶۳$ بر بروز پرخاشگری اثرگذار است. براساس جدول ۵ تمامی این روابط گزارش شده معنادارند (شکل ۲).

با توجه به جدول ۴، شاخص‌های برازش مدل نهایی پژوهش نشان می‌دهد که مدل نهایی از برازش بسیار خوبی برای متغیرهای پژوهش حاضر برخوردار است و شاخص‌های برازش مدل را تأیید می‌کنند.

براساس مدل معادلات ساختاری (شکل ۲) ابعاد مدیریت جمعیت و تردد، مدیریت برگزاری و میزانی، سیستم و جو امنیتی و کیفیت امکانات و خدمات به ترتیب با ضرایب اثر $۰/۶۱۸$ ، $۰/۶۰۳$ ، $۰/۵۴۲$ و $۰/۴۷۱$ تبیین کننده رویه مدیریتی رویداد هستند. همچنین ابعاد عملکرد داوری و نظارت، عملکرد نسبی تیم‌ها و جو بازی و اتفاقات به ترتیب با ضرایب اثر $۰/۷۱۹$ ، $۰/۵۹۱$ و $۰/۴۶۴$ تبیین کننده رویه عملکردی رویداد هستند.

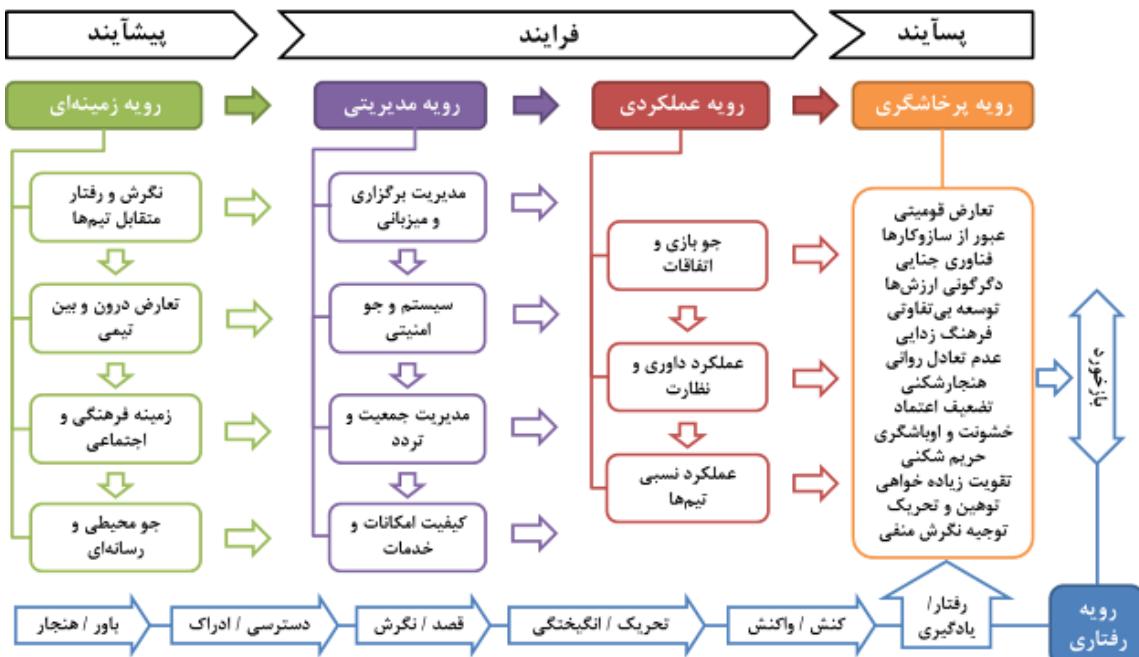

شکل ۲. مدل معادلات ساختاری متغیرهای پژوهش و شاخصهای برآذش آن

و کیفیت امکانات و خدمات بهترین دارای توالی در زمینه‌سازی بروز پرخاشگری هستند. برایند حاصل سبب بروز انواع سازه‌های پرخاشگری چهارده‌گانه می‌شود. رویه رفتاری براساس نظریات قبلی در شکل دهی رفتار نابهنجار در چارچوب آورده شده است. بر این مبنای افراد با باورهای ذهنی مختلف توسط هنجار محیطی کنترل می‌شوند؛ به پدیده‌ها دسترسی دارند و آن را ادراک می‌کنند؛ ادراک و کسب دانش به ایجاد نگرش و قصد رفتاری منجر می‌شود؛ در صورت تحریک بیشتر از محیط دچار انگیختگی می‌شوند و کنش و واکنش را نسبت به محیط تجربه می‌کنند، یادگیری اتفاق افتاده بسته به میزان و نحوه اثر روان‌شناختی به بروز رفتار منجر می‌شود (۱۱، ۶، ۴).

پرخاشگری بروزیافته دارای انواع مختلفی (تعارض قومیتی، عبور از سازوکارها و سایر) می‌تواند باشد که وجود یا غالب بوده و هر کدام از آنها به برایند رویه‌های زمینه‌ساز و فرایند شکل‌گیری رفتار بستگی دارد.

الگوی سیستمی رویه‌های زمینه‌ساز در بروز پرخاشگری: این الگو براساس مبانی علمی قبلی و مدل ساختاری پژوهش (شکل ۱) به‌منظور تبیین و تفسیر هرچه بهتر از رویه‌های زمینه‌ساز در بروز پرخاشگری ترسیم شده است. براساس این مدل پیشاپنهادهای زمینه‌ساز از طریق فرایندهای مدیریتی و عملکردی زمینه‌ساز پسایندهای پرخاشگری (فردی و جمیعی) هستند. جهت فلش‌های بین رویه‌ها و ابعاد آنها (شکل ۳) بیانگر جهت کلی در توالی زمینه‌سازی بروز پرخاشگری است. در رویه زمینه‌های، سازه‌های زمینه فرهنگی اجتماعی، نگرش و رفتار متقابل تیمها، تعارض بین تیمها و جو رسانه‌ای و مداخلات بهترین (جهت فلش) در حالت کلی دارای توالی رخداد و اثربار است. به همین ترتیب در رویه عملکردی، جو بازی و اتفاقات، عملکرد داوری و نظارت و عملکرد نسبی تیمها؛ و در رویه مدیریتی رویداد، مدیریت برگزاری و میزانی، مدیریت جمیعت و تردد، سیستم و جو امنیتی

شکل ۳. الگوی سیستمی رویه‌های زمینه‌ساز بروز پرخاشگری تماشاگران (اکتشافی براساس منابع علمی، رسانه‌ای و مصاحبه)

و هدف کنترلی‌اند. براساس شواهد مختلف گرداوری و تحلیل شده، سیستم امنیتی به منظور کنترل پرخاشگری تماشاگران در ایران باید بر رویه‌های غیرکیفری، رسمی، مدیریتی، الکترونیکی، محسوس، مثبت و اقناع بیشتر از رویه‌های زوجی آنها (شکل ۴) تأکید کند. در سیستم فرهنگ‌سازی برنامه‌ها و اقدام‌های مدیریت فرهنگی به صورت کلی دارای منظره‌های الگوسازی، درونی‌سازی، هویت‌بخشی، رفتارسازی، محتواسازی، هنجارسازی و پوشش‌دهی‌اند. براساس شواهد مختلف گرداوری و تحلیل شده، در سیستم مدیریت فرهنگی جهت فرهنگ‌سازی تماشاگران در ایران باید بر رویه‌های تربیت نسلی، تحکیم اخلاق، جهت‌دهی فکری، جامعه‌پذیری، تناسب و تجانس، خودکنترلی و اطلاع‌رسانی بیشتر از رویه‌های زوجی آنها (شکل ۴) تأکید شود.

الگوی سیستمی رویه‌های پیشگیر و کنترل محور در بروز پرخاشگری: این الگو براساس منابع علمی و سیستم‌های نظارت و کنترل پلیسی و امنیتی در محیط رویدادهای ورزشی جهت نمایش هرچه بهتر چارچوب سیستمی از رویه‌های پیشگیر و کنترل محور در بروز پرخاشگری ترسیم شده است. براساس مدل، سازه‌های پرخاشگری بروز یافته‌ها - که در واقع خروجی مدل قبل هستند - براساس دانش و فناوری روز در زمینه مبارزه با پرخاشگری باید از یک طرف در معرض سیستم کنترل و از طرف دیگر معرض سیستم فرهنگ‌سازی باشند. دو رویکرد کلی نظارت و کنترل و فرهنگ‌سازی است که باید به صورت مکمل و همزمان انجام گیرند. سیستم کنترل و اقدام‌های مدیریتی و امنیتی به صورت کلی دارای منظره‌های برخورد حقوقی، ساختار اجرایی، سیستم نظارتی، عملیات کنترلی، دسترسی پوششی، رفتار امنیتی

شکل ۴. الگوی سیستمی رویه‌های پیشگیر و کنترل بروز پرخاشگری تماشاگران (اکتشافی براساس منابع علمی، رسانه‌ای و مصادری)

رویه‌های زمینه‌ای؛ عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۳)، و کوراکیس (۲۰۰۴) رویه‌های عملکردی؛ و رمضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱)، سیمون و همکاران (۲۰۰۷) و جان-برزگری و همکاران (۱۳۹۲) رویه مدیریتی را سطح و سازه اصلی در بروز پرخاشگری معرفی کرده‌اند (۲۳، ۲۲، ۲۱، ۱۶، ۱۰، ۹).

بعد مدیریت جمعیت و تردد، مدیریت برگزاری و میزبانی، سیستم و جوانبیتی و کیفیت امکانات و خدمات به ترتیب ضرایب اثر تبیین‌کننده رویه مدیریتی را دارد. هستند و در پویایی و تأثیرات آن نقش دارند. محمد‌کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) بیان کردند که هرچه تصور تماشاگران از جو ورزشگاه به عنوان مکانی بدون قید و بند و کنترل و تحت غلبه رفتارهای جمعی قوی تر باشد، گرایش آنان به خشونت و بروز واکنش‌های ناپهنجار بیشتر می‌شود (۱۳).

همچنین براساس نظریات تأثیر جمع بر رفتار، پرخاشگری تماشاگران تحت تأثیر رفتارهای جمعیت پرtraکم و ناآشنا این جو را القا می‌کند که به کنترل رفتار

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش مدل‌سازی عوامل و رویه‌های زمینه‌ساز بروز پرخاشگری در تماشاگران لیگ برتر فوتبال کشور و ارائه چارچوب فرهنگ‌سازی و کنترل بود. این پژوهش با هدف دستیابی به رویکردی جامع در ادامه پارادایم پژوهشگران قبلی در این زمینه انجام گرفت. یکی از مهم‌ترین نتایج این پژوهش نگاه نگاه سیستمی به رویه‌های زمینه‌ساز و پیشگیر پرخاشگری در تماشاگران بود. ساختار زمینه‌سازی شده از رویه‌های زمینه‌ساز بروز پرخاشگری شامل سه رویه اصلی مدیریتی (امنیت، برگزاری، امکانات و تردد)، زمینه‌ای (رسانه، فرهنگ، تعارض و رفتار) و عملکردی (تیم‌ها، داوری و مدیریت) بود. وجود این ابعاد توسط تحقیقات قبلی حمایت می‌شود و تقاضا در نحوه چارچوب مفهومی و میزان اهمیت عوامل است. از آنجا که این یافته‌ها حاصل ادراک جامعه آماری بسیار بالا با نمونه‌گیری از تماشاگران همه تیم‌های تیم‌های قابلیت تعییم‌پذیری بالاتری نسبت به تحقیقات قبلی دارد. در تحقیقات قبلی حیدری‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲) و استون (۲۰۰۶) و استون (۱۳۹۲)

نقش دارد. براساس دیدگاه‌های جدید ریشه اولیه کنترل پایدار و مداوم پرخاشگری، الگوسازی و تقویت معیارهای اجتماعی فرهنگی است (۲۵)؛ بنابراین اولویت مشاهده شده به سبب روند تأثیرگذاری قابل انتظار است. تبیین و تفسیر بیشتر یافته‌ها نیازمند بررسی شواهد قبلي است. رسانه‌ها می‌توانند نقشی دوگانه در پرخاشگری تماشگران داشته باشند. از یک طرف تیترهای خبری جنجالی می‌تواند سبب تحریک تماشگران شود و از سوی دیگر رسانه می‌تواند ابزار مناسبی برای فرهنگ‌سازی باشد (۱۳، ۱۵). قاسمی (۱۳۸۸) بیان کرد که رسانه در مقایسه با خانواده و گروه همسالان گستره وسیع‌تری از الگوهای خشونت‌آمیز را نمایش می‌دهد (۱۱). علاوه‌بر این براساس مبانی، اگر رفتار در محیطی موجب برطرف کردن نیاز برای رسیدن به هدفی شود، احتمال بروز آن حتی بدون وجود پاداش خارجی هم زیاد خواهد بود. به خصوص اگر این رفتار، الگویی ارائه دهد که برای مشاهده‌گر ارزش و اهمیت داشته و پایگاه اجتماعی بالایی نیز داشته باشد (۱۰).

رویه مدیریتی رویداد به ترتیب میزان تأثیر بر رویه عملکردی، رویه زمینه‌ای و بروز پرخاشگری اثرگذار است. نظریه تأثیر اجتماعی که نقش تماشچیان را بر عملکرد افراد توضیح داده است، اعلام می‌دارد که هرچه تناسب ادراک شده بین ابعاد رویداد توسط تماشگران کمتر شود، زمینه‌های تغییر رفتار رو به فزونی می‌رود (۱۲).

همچنین گرنج و کر (۲۰۱۰) نقش عوامل بیرونی را بر عوامل درونی در بروز پرخاشگری مستقیم و بسیار زیاد گزارش کرده‌اند (۱۷)؛ بنابراین مدیریت برگزاری می‌تواند تأثیر بسیاری بر سایر زمینه‌های پرخاشگری داشته باشد. با وجود این اگرچه برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و ذاتی یا شخصیتی تماشگران با برخی عوامل اجتماعی-اقتصادی را نمی‌توان کنترل کرد، می‌توان امکانات،

نیاز ندارد. بنابراین در چنین شرایطی رفتار افراد راحت‌تر تحت تأثیر جمع قرار می‌گیرد (۱۱، ۳). براساس نظریه محرومیت - تهاجم، محدودیت‌ها به عنوان محرک‌هایی (بیرونی) برای بروز رفتارهای تهاجمی عمل می‌کنند؛ بنابراین محدودیت در امکانات و تردد جمعیت انگیزه افراد برای رفتار پرخاشگرانه را افزایش می‌دهد و نارساپی این عوامل باید به کمترین حد خود برسد (۹، ۱۳). این مباحث نشان می‌دهد که ترتیب اثرگذاری متغیرهای مذکور به سبب ماهیت و نقش آنها در محیط ورزش است. ابعاد عملکرد داوری و نظارت، عملکرد نسبی تیم‌ها و جو بازی و اتفاقات به ترتیب ضرایب اثر تبیین‌کننده رویه عملکردی رویداد هستند و در پویایی و تأثیرات آن نقش دارند. شواهد نشان می‌دهد که قضاوت ناصحیح داوران به‌ویژه در موارد حساس مهم‌ترین عامل در بر هم خوردن نظم ورزشگاه است که این موضوع اثر مستقیم بر رفتار تماشگران در رابطه با بروز اغتشاش دارد (۲۰). بعد از عملکرد داوران، عملکرد تیم‌ها، رفتار مربیان و ورزشکاران - که به عنوان الگو توسط تماشگران رؤیت می‌شود - یکی از عوامل ایجاد بی‌نظمی محسوب می‌شود (۱۵). علاوه‌بر این ناهمخوانی انتظار تماشگران و نتیجه واقعی بازی موجب بروز هیجان شده و این هیجان موجب بروز خشونت در ورزشگاه خواهد شد. در صورتی که نتیجه بهتر از انتظار تماشگران باشد، هیجان مثبت و در غیر این صورت هیجان منفی ایجاد می‌شود و پیش‌زمینه بروز اغتشاش و خشونت و بی‌نظمی در میان تماشگران است. مطالعات قبلی از این شواهد حمایت کرده (۲۱، ۷) و یافته‌های مذکور را تبیین و توجیه می‌کنند.

ابعاد جو رسانه‌ای و مداخلات، تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها، نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها و زمینه فرهنگی و اجتماعی به ترتیب میزان تأثیر تبیین‌کننده رویه زمینه‌ای رویداد هستند و در پویایی و تأثیرات آن

باید گفت که در بروز رفتارهای پرخاشگرانه باید به این نکته توجه داشت که پرخاشگری خصیصه‌ای آموختنی است و توسط افراد آموخته و اعمال می‌شود و ترتیب اثربازی‌برآوردهای آن از عوامل مستقیم به غیرمستقیم کمتر می‌شود (۱۷). بر این اساس می‌توان گفت سطح زمینه‌ای مهم‌تر و مقدم بر عملکردی و مدیریتی است و سیستم‌ها و سازوکارهای کنترلی باید بر این اساس به مداخله بپردازند. همچنین تحقیقات قبلی عوامل پیشاپیشی (زمینه‌ای) را بر عوامل فرایندی و پیامدی (عملکردی و مدیریتی) مقدم گزارش کرده‌اند (۱۱، ۱۲، ۱۸) و از نتایج این پژوهش حمایت می‌کنند. با وجود این به لحاظ تفکیک و اولویت از منظر نقش عوامل درونی نسبت به بیرونی این یافته‌ها با برخی مطالعات (۲۱، ۲۲، ۱۲، ۱۸، ۵) ناهمسوس است که احتمالاً به دلیل تفاوت در جامعه هدف و چارچوب تحلیل مفهومی است. در تبیین و تفسیر ساختهای اصلی مدل سیستمی رویه‌های زمینه‌ساز پرخاشگری می‌توان به نظریات پایه در این زمینه رجوع کرد (۴). مبنای مدل طراحی شده براساس برایند حاصل از تطبیق ساختار مدل‌های قلی بوده و مراحل و ابعاد مختلف فرایند بروز پرخاشگری در این مدل منطبق با نظریات موجود در زمینه پرخاشگری است. زیست‌شناسان اجتماعی معتقدند به دلیل اینکه انسان در بستر طبیعی تکامل می‌یابد، تمایلات نیرومند معطوف به رفتار پرخاشجویانه وی در این بستر فرایندی بین فرد، محیط و تکلیف است (۶). براساس تئوری رفتار غریزی کلیه رفتار انسان تحت برایند نیروهای غریزی قدرتمند و تحريك محیطی قرار دارند. در تئوری یادگیری اجتماعی پرخاشگری تأکید می‌شود که پرخاشگری از طریق فرایند اجتماعی تولید و بازتولید می‌شود، به بیان دیگر رفتارهای پرخاشگرانه از طریق یادگیری (مشاهده اعمال و رفتار دیگران) و تجربه شکل می‌گیرد (۱۱، ۴). براساس نظریه پالایش روانی اگر انسان مجالی برای

خدمات و رسانه‌های ورزشی را مدیریت کرد تا دست‌کم بخشی از زمینه‌های بروز پرخاشگری تحت کنترل و نظارت نسبی درآید.

رویه زمینه‌ای نیز به ترتیب میزان تأثیر بر رؤیه عملکردی و بروز پرخاشگری اثرگذار است. در تبیین این یافته براساس گزارش‌های قبلی باید گفت که در بروز پرخاشگری جریان‌های وابسته به رفتار افراد (مربی، ورزشکار، تماشگر، داور، ...) بر جریان‌های وابسته به عملکرد (مربی، ورزشکار و داور) تأثیر مستقیم دارد (۶، ۴). همچنین رحمتی (۱۳۸۸) و قاسمی (۱۳۸۸) تأکید می‌ورزند پرخاشگری رفتاری اجتماعی است که از طریق تجربه مستقیم یا مشاهده رفتار دیگران و الگوهای اجتماعی آموخته و آموزش داده می‌شود (۱۱، ۶). این شواهد نشان می‌دهد که سازه‌های زمینه‌ای بر رویه‌های عملکردی اثرگذارند و زمینه‌سازی بروز پرخاشگری را تقویت می‌کنند.

رویه عملکردی رویداد تأثیر بالا و مستقیم بر بروز پرخاشگری است. براساس اصول و شواهد تماشگران نیز هیچ نتیجه‌ای را غیر از برد قبول نمی‌کنند و در نتیجه، هر عاملی که سبب ناکامی آنها شود (عملکرد داور، مربی، بازیکن و غیره)، در معرض پرخاشگری و فحاشی آنها قرار می‌گیرد، به‌ویژه اینکه پرداختن مجدد به این مباحث به صورت غیرمنطقی و هیجانی نیز موجب ترویج پرخاشگری می‌شود (۷). همچنین عملکرد ضعیف داور می‌تواند سرآغاز تحریک بازیکنان، مربیان و کادر فنی تیم‌ها و سپس تماشگران شود (۱۹)؛ بنابراین عملکرد هر یک از گروه‌های فاعل در رویداد ارتباط مستقیم با بروز پرخاشگری دارد.

به‌طور کلی رویه‌های زمینه‌ای، عملکردی و مدیریتی به ترتیب میزان اثر بیشترین تأثیرگذاری را بر بروز پرخاشگری داشتند. در تبیین اولویت‌بندی گزارش شده

هر کدام از رویه‌ها و ابزار بیان شده در مدل قابلیت‌هایی برای کنترل و پیشگیری از پرخاشگری دارند و سیستم امنیتی ورزش کشور لازم است به تناسب و موقعیت از آنها استفاده کند. در استفاده از این رویکردها، تجارب و گزارش‌های مختلف مدیریت انتظامی ورزشگاه‌های کشور نشان داده است که بهترین شیوه کاربرد همزمان و ترکیبی راهکارهاست (۳). در همین زمینه باید گفت از آنجا که کشور ما امکان سازماندهی کنترل محسوس و دائمی را ندارد و روش‌های دارای ماهیت منفی (مانند کیفری) آثار محربی بر مخاطبان و پرخاشگران دارد، باید به‌منظور کاربرد نسبت به رویه‌های دارای ماهیت مثبت (غیرکیفری، نامحسوس و...) تأخر داشته باشند؛ زیرا کنترل‌هایی مانند رویکرد غیرکیفری، غیررسمی، مثبت، اقناع، الکترونیکی و مدیریتی غرور مردم را تا حدی به رسمیت می‌شناسد و کمک می‌کند کنترل قانونی با شیوه‌های نظام اخلاقی هنگاری‌شان پیوند برقرار کند (۲).

علاوه‌بر این براساس شواهد و مستندات طرفداران و افراد خشونت‌طلب میانگین سنی پایینی دارند و این بیانگر تأثیر بالقوه دو نهاد خانواده و آموزش و پرورش بر این افراد است.

در جمع‌بندی پژوهش باید گفت که در پیشگیری و کنترل پرخاشگری در ورزش به‌منظور پیشگیری از پرخاشگری در ورزش ابتدا باید تشخیص داده شود که چه الگویی به تماشگران داده شده است، سپس از همه شیوه‌های مرسوم مدیریت رفتارهای جمعی می‌توان برای جلوگیری از وقوع کنش‌های جمعی ناپنهنجار تماشگران استفاده کرد. چراکه تماشگران فوتبال دامنه نامتجانسی از شهروندان را به خود اختصاص می‌دهند و بهنچار برای تأثیر نهادن بر هر گروه از آنان باید از سازوکارهای معینی بهره برد و از دامنه وسیعی از روش‌ها و فنون روانی، اجتماعی، رسانه‌ای و پلیسی استفاده کرد. از طرف دیگر

پرخاشگری نیابد، نیروی پرخاشجویانه ابیاشته شده و سرانجام به شکل خشونت مفرط یا بیماری روانی ظاهر می‌شود (۶). روان‌شناسان اجتماعی نیز بر این اصل تأکید دارند که هیجانات تلطیف نمی‌شود و خواسته‌های سرکوب شده افراد در جمع، فرصتی برای بروز و تجلی پیدا می‌کند (۱۱). براساس نظریه ناکامی- پرخاشگری، پرخاشگری همیشه پیامد ناکامی است و ناکامی همیشه به پرخاشگری منجر می‌شود (۶، ۴). این تئوری‌ها از چارچوب مدل سیستمی مذکور حمایت می‌کنند. به‌طور کلی الگوی سیستمی ارائه شده پرخاشگری برایندی از برخورد فرایندهای درونی با رخدادهای بیرونی در نظر می‌گیرد و بین عوامل مستقل و وابسته در بروز پرخاشگری یک الگوی علت- معلولی فرض می‌کند.

در تبیین و تفسیر مدل سیستمی رویه‌های پیشگیر و کنترل محور پرخاشگری باید گفت که مبنای این الگو بر نحوه رفتار با دو نوع کلی از تماشگران است: (الف) تماشگرانی که از تراز فرهیختگی، دانایی و خردمندی مطلوبی برخوردارند و برعکس (ب) تماشگرانی که ظرفیت اجتماعی و فرهنگی مناسبی ندارند. گونه اول در برابر رویه‌های اقنانی مستدل و روشنگرانه اثرپذیرند (از طریق سیستم فرهنگسازی ارائه شده در مدل). گروه دوم معمولاً نگرش منفی به آموزش رفتار دارند یا توانایی ادراک رفتار مثبت و تقویتی را ندارند. این گروه را باید بیشتر از طریق رویه‌ها و برنامه‌های سیستم پیشگیر و نظارت کنترل کرد (از طریق سیستم کنترلی ارائه شده در مدل). به اعتقاد نظریه‌پردازان اجتماعی، با ایجاد تغییر مناسب در موقعیت‌های محیطی و از بین بردن زمینه‌های به وجود آورنده رفتارهای خشونت‌آمیز می‌توان رفتارهای تخریبی و پرخاشگرانه را کاهش داد (۵). رویه‌های آورده شده در مدل سیستمی (کیفری، محسوس و ...) هر کدام به‌نحوی ابزاری برای دستیابی به این اهداف هستند.

نظاممند و مبتنی بر هر دو رویکرد فرهنگساز و کنترل-محور باشند. در نهایت باید گفت مدل‌های ارائه شده در این پژوهش تا حد زیادی می‌تواند ظرفیت ابعاد مختلف اثرگذار بر کنترل پرخاشگری در فوتبال را بیشتر نشان دهد. این مدل نمایش ساده‌ای از ساختار مدیریت جمعیت و رفتار تماشاگران در فوتبال بوده و در حد خود قادر به تبیین کارکرد ساختهای اساسی در زمینه کنترل رفتارهای نابهنجار در محیط ورزشگاه‌های کشور است.

با توجه به اینکه فوتبال به عنوان یک پدیده اثرگذار در ارزش‌های فرهنگی جامعه مطرح است، وقتی نتوان هویت افراد مشارکت‌کننده در آن را مشخص کرد، اعمال ضداجتماعی و غیراخلاقی آنها افزایش می‌یابد و متغیر فردیت باختگی و همنگی از جهاتی با یکدیگر تداخل می‌یابند. وقتی این پدیده‌های اجتماعی به معطل تبدیل شده باشند، اغلب با راهکارهای اجتماعی قابل رفع هستند، بنابراین تدابیر پیشگیرانه و مقابله‌ای باید به صورت

منابع و مأخذ

۱. بیات، بهرام؛ شرافتی‌پور، جعفر و عبدی، نرگس (۱۳۸۷). «پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور». *چ اول، تهران: اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران*، ص ۵۴.
۲. پاک‌نژاد، محسن و درانی، کمال (۱۳۸۸). «رفتارهای تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن». *نشریه رشد و یادگیری حرکتی ورزشی، دوره ۱، ش ۳، ص ۱۴۲-۱۱۷*.
۳. جان‌بزرگی، ابراهیم؛ الیاسی، محمدحسین و حسینیان، شهامت (۱۳۸۹). «پیشگیری از اوباشگری فوتبال نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال». *فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، دوره ۵، ش ۲، ص ۲۷-۱۸*.
۴. جبولیونوتی، ریچارد (۱۳۹۱). «نظریه‌های جامعه‌شناسی انتقادی در ورزش». ترجمه افسانه توسلی. *چ اول، تهران: نشر علم، ص ۶۷*.
۵. رحمتی، محمدمهردی و محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۲). «بررسی عامل‌های جامعه‌شناسی خشونت و پرخاشگری تماشاگران فوتبال، مطالعه موردی: شهر تهران». *فصلنامه المپیک، ش ۴، ص ۴۷-۲۹*.
۶. رحمتی، محمدمهردی (۱۳۸۸). «جامعه‌شناسی خشونت ورزشی». *چ اول، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی*، ص ۶۸.
۷. رمضانی‌نژاد، رحیم؛ رحمتی، محمدمهردی؛ همتی‌نژاد، مهرعلی و آزادان، مالک (۱۳۹۱). «تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری در تماشاگران از دیدگاه داوران فوتبال ایران». *مطالعات مدیریت ورزشی، ش ۱۳، ص ۲۱۴-۲۰۱*.
۸. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). «سنند مهندسی فرهنگی». *سامانه مهندسی فرهنگی، مصوبه شماره ۲۱۳۴، ۲۱۳۴*، <http://mf.farhangoelm.ir>
۹. عباس‌زاده، محمد؛ سعادتی، موسی و عاطفه، محمدی (۱۳۹۲). «بررسی نقش رسانه‌های جمعی در بروز پرخاشگری (مورد مطالعه: تماشاگران تیم فوتبال تراکتورسازی تبریز)». *فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، ش ۱۲، ص ۲۵-۱۴*.
۱۰. غلامی ترکسلویه، سجاد و حیدری‌نژاد، صدیقه (۱۳۹۴). «بررسی دیدگاه هواداران تیم‌های فوتبال اهواز در خصوص عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری». *مطالعات مدیریت ورزشی، دوره ۷، ش ۲۸، ص ۱۳۴-۱۲۱*.

۱۱. قاسمی، وحید (۱۳۸۸). «جامعه‌شناسی ورزش: وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال». ج اول، تهران: جامعه‌شناسان، ص ۹۴.
۱۲. قاسمی، وحید؛ ذوالاكتاف، وحید و نورعلیوند، علی (۱۳۸۸). «توصیف جامعه‌شناسی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال». *فصلنامه المپیک*، دوره ۱۷، ش ۱، ص ۶۹ - ۷۹.
۱۳. محمدکاظمی، رضا؛ شیخ، محمود؛ شهبازی، مهدی و راسخ، نازنین (۱۳۸۶). «بررسی علل آشوب تماشگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران از دیدگاه تماشگران». پژوهش در علوم ورزشی، دوره ۵، ش ۱۷، ص ۱۱۴ - ۱۰۱.
۱۴. وثوقی، منصور و خسروی‌نژاد، سید محسن (۱۳۸۸). «بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی رفتار هیجانی تماشگران فوتبال». *پژوهشنامه علوم اجتماعی*، دوره ۳، ش ۱، ص ۵۹-۷۸.
15. Cleland, J., Cashmore, E. (2015). "Football fans' views of violence in British football evidence of a sanitized and gentrified culture". *Journal of Sport & Social Issues*, 23(4), pp: 25-42.
16. Courakis, N. (2004). "Football violence: Not only a British problem". *European Journal on Criminal Policy and Research*, 46, pp: 293-302.
17. Donahue, E., Rip, B., Vallerand, R. J. (2009). "When winning is everything: On passion, identity, and aggression in sport". *Psychology of Sport and Exercise*, 10(5), pp: 526-534.
18. Grange, P., Kerr, J. H. (2010). "Physical aggression in Australian football: A qualitative study of elite athletes". *Psychology of Sport and Exercise*, 11(1), pp: 36-43.
19. Inoue, Y., Berg, B. K., Packianathan, Ch. (2015). "Spectator sport and population health: A scoping study". *Journal of Sport Management*, 29(6), pp: 705-725.
20. Jalali, Omid, Mehdi Reza Gholizade, Nasser Taghibigloo, and Zabiholah Tarasi. "A Survey on Violence in Soccer Spectators of Tehran City and the Ways Decreasing it.", 1(1), pp: 22-25.
21. Koyuncuoglu, K., Goktas, Z., Demir, E. (2014). "Effects of the socio-economic-cultural structure of football spectators on the tendency towards violence (Manisaspor case)". *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(2), pp: 41-49.
22. Marc, J., Steven, R. (2005). "Game location and aggression in rugby league". *Journal of Sport Sciences*, 25, pp: 387-393.
23. Moore, C., Jonathan, P., Shepherd, S., Vaseekaran, S. (2007). "The effect of rugby match outcome on spectator aggression and intention to drink alcohol". *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17(2), pp: 118-127.
24. Spaaij, R. (2014). "Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis". *Aggression and Violent Behavior*, 19(2), pp: 146-155.
25. Stone, W. (2000). "Social capital, social cohesion and social security". *Year 2000 International Research Conference on Social Security*, Helsinki, 21(3), pp: 25-27.